

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yirmeyah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

חמ הימרי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9113

הרגום אשכנזי קר

מח (ח) איבער מואב. זא שפריכט דער הערר דער הערשאַרען, דער גאַטט ישראל'ס: וועהע! נכו! פֿערלאַרען, צו שאַנדען איזט עם! איבערוואַנדען איזט קריחים, צו שאַנדען איזט דיא פֿעסטע אונד צערטריממערט. (ג) הין איזט מואב'ס רוהם, הין איזט חשבון, אונגליק איזט ווידער דאַסעלבע בעשלאַכ-סען; מאַכעט אײך אויף, לאַס-סעט עם אונז אויסראַטטן אויס דער פֿעלקער רייהע! אויך דוא, מדמן! כוסט פֿערשטוממען! דיך פֿערפֿאַלגט דאַז שוועררט. (ג) אַנגסטגעשרייאַ ערשאַל-לעט פֿאַן חרונים הער, פֿער-העערונג אונד גראַסעס עלענד. (ד) צערטריממערט ליענט מואב דאַרניעדער, קלעגל-כֿעסגעשרייאַ ערהעכט איה-רע צאַרטע יוגענד. (ה) דיא אַנהעהע פֿאַן לוחות הינויף שטייגעט לויטער יאַממער, אונד פֿאַם אַכהאַננע דער חרונים העראַב טאַנט דומפֿעס אַנגסטגעשרייאַ דער פֿער-צווייפֿלונג. (ו) פֿליעהעט! רעטטעט אײער לעבען, אונד מיסט גט איהר אויך אײנע פֿער-לאַס-

מח (ח) לְמוֹאֵב כֹּה-אָמַר יְהוָה
 צְבֹאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּי
 אֶל-נְבוֹ כִּי שָׂדְדָה הַבִּישָׁה נִלְכְּדָה
 קְרִיתִים הַבִּישָׁה הַמִּשְׁנֵב וַחֲתָה:
 (ג) אֵין עוֹד תִּהְיֶה מוֹאֵב בְּחִשְׁבוֹן
 חֲשָׁבוּ עֲלֶיהָ רָעָה לָכֵן וְנִכְרִיתָנָה
 מִגּוֹי גַם-מִדְּמֵן תְּדַמֶּי אַחֲרֶיהָ
 תִּלְךָ הָרֵב: (ג) קוֹל צְעָקָה
 מִחֲרָנִים שָׁד וְשֶׁבֶר גְּדוֹל:
 (ד) נִשְׁבְּרָה מוֹאֵב הַשְּׁמִיעוּ זַעֲקָה
 צְעוּרִיהָ: (ה) כִּי מַעֲלָה הִלְחֹת
 בְּבָכִי יַעֲלֶה-בְּכִי כִּי בְּמוֹרֵד
 חֲרוֹנִים צָרִי צְעַקְתָּ שֶׁבֶר שָׁמְעוּ:
 (ו) נָסוּ מִלְטוּ נַפְשֵׁכֶם וַתְּהִינָה

צעיריה קרי הלחית קרי כערדער
 אנהעהע פֿאַן לוחות הינויף שטייגעט לויטער יאַממער, אונד פֿאַם אַכהאַננע דער חרונים העראַב טאַנט דומפֿעס אַנגסטגעשרייאַ דער פֿער-צווייפֿלונג. (ו) פֿליעהעט! רעטטעט אײער לעבען, אונד מיסט גט איהר אויך אײנע פֿער-לאַס-

ר ש י

מח (א) המשגב. שם מקום: (ב) חסנון ומדמן. שם מקום ולפי שזתם הוא מזכיר פירענוחם: חדמי. חרני: (ד) לעיריה. שולטיהון הפעירי מן המלכים: (ה) מעלה הלוחית. שם מקום הוא מעלת הר: (ו) כערוער. מגדל כרוער עשוי במדבר ואין סניביו ישנו כי אס שוכני אהלם ומגדל העומד באין ישנו נראה כחורבן כן ת"י. ומנחם פי' כערוער

ב א ו ר

מח (א) נבו וקריחים, היו מקדם בחלק ראובן ולכן נזכרו פה, וכמו הרד"ק ואפשר שיש שני מגדלים בעיר לפיכך נקראת נלשן שנים. (ב) בחשבון, זה היה תהלת היאב כי נפל האמורי ביד ארום כנאמר נד"הי ב' כ' נ"ג, וכדמונח בעמוס ב' א', וגם עיר חשבון הייתה מקדם בחלק ראובן, והכוונה מואב לא יתפאר עוד נבחרתו אשר עשה בחשבון כי חשבו עמה אויביה רעה עליה. בחשבון חשבו, לשון נופל על לשון הוא לחות לשון, וכן מדמן חדמי ועקרון חעקרי (רד"ק). (ד) צעיריה, נמשמעו והם הננים הקטנים, ואולי נכה כן הערים הקטנים והמה נקראו בנות עיר הגדולה, ויהי' חרנומו: לערטריממערט ליענט מואב'ס טטמרט, לויט טרייען ויהרע יוגען קינדער, והנחור ינחר. (ה) כי מעלה, הכוונה בכל מקום אשר יפנה ישמע בני וזעקה ולעקת שבר. צרי, זעקת שבר המזכיר את האומע ומה הזעקה נוסו וגו' (רמ"א). (ו) וחחינה, ערי מואב, והכוונה אף אס לא תמלאו מקום לנוס, ותהיו

כערבה

לאססענע שטיידע אין דער וויי סטע זיין. (ז) ווייל דוא דיק בריסטעסט אויף דינע ווער. קע, אויף דיא מענגע דינער שעטצע, זאָ מוסט אויך דוא איין רויב דעם פֿינדעם ווער דען. כמוש געהעט אינס עלענד, אונד זיינע פֿריעסטער, זיינע פֿירסטען אללע פֿאלגען איהם. (ח) איבער יעדע שטאָרט ווירפֿט איין אנדע. רער פֿערוויסטער זיך הער, ניכטס בלייבט פֿערשאַנט, דאָן טהאל ווירד פֿערניכטעט, פֿער העערט ווירד דיא עכנע! זאָ האַט דער עוויגע עם פֿערהיי סען. (ט) געבעט מואב פֿלי געל, דאָס עם איליגסט דאָ פֿאָן פֿליעהע אינד הערנאָך ערשט זיינע שטערטע וויסט אונד פֿערראַדעט ווערדען. (י) פֿערפֿלוכט זייא, ווער דעם עוויגען ווערק מיט בע טרוג פֿאללציעהעט! פֿער פֿלוכט, ווער זיין שווערדט

כַּעֲרוֹעֲר בַּמִּדְבָּר: (ז) כִּי יֵעַן בְּטַחֲךָ בְּמַעֲשֵׂיךָ וּבְאֹצְרוֹתֶיךָ גַם־אֵת תִּלְכְּדִי וַיֵּצֵא כְּמוֹשׁ בְּגוֹלָה כְּהִנּוּ וּשְׂרִיו יַחֲדָ: (ח) וַיִּבֹא שׂוֹד אֶרֶץ־כָּל־עִיר וְעִיר לֹא־תִמְלֹט וְאִבְדַּ הָעֵמֶק וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה: (ט) תִּנּוּ־צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצָא הַצָּא וְעָרִיָּה לְשִׁמָּה תִּהְיֶינָה מֵאִין יוֹשֵׁב בְּהֵן: (י) אָרוּר עֲשֵׂה מְלֹאכֶת יְהוָה רַמְיָה וְאָרוּר מִנֵּע חֲרָבוֹ מִדָּם: (יא) שְׂאֲנָן מוֹאָב מִנְעוּרָיו וְשִׁקְטָ הוּא אֶרֶץ־שִׁמְרִיו וְלֹא־הוֹרֵק מִכְּלִי אֶל־כְּלִי וּבְגוֹלָה לֹא הָלַךְ עַל־כֵּן עָמַד טַעֲמוֹ בּוֹ וְרִיחוֹ לֹא־נָמַר:

כמוש קרי יחדיו קרי לכו

פֿאָם בלוטפֿערגיעסען צוריק העלט. (יא) רוהיג זאָס מואב פֿאָן יוגענד אויף, שטילל לאַג עם אויף זיינען האַפֿען, נייע אומלעערט פֿאָן געפֿעם צו געפֿעם, וואַרד נייע אינו עלענד געפֿיהרט, דאָרום בליעב איהם זיין געשמאָק, אונד נייע וועבסעלטע זיין גערוד. (יב) דאָך יעטצט

ר ש י

שם עץ מעלי היער: (ט) תנו לין למואב. תנו כנף למואב כל דבר תלמי התולה וכולט מן האדם ומן הנהמה קרוי לין כמו והיה לכם לזלית (במדבר ט"ו) ויקחני זלית ראשי (יחזקאל ל"ח): כי נלא תלא. כי במעושה וחפזון תלא בגולה והיה נלא מגזרת נוכה בן חכרו מנח' וכן כי נלו גם נעו (איכה ד'). ויונתן תירגם אעדו כתרס ממואב תנו לאחרי' לין הנזר אשר למואב: (י) מלאכת ה'. מלאכת השחת מואב שהיא שלימתו של מקום: (יא) לא נמר. לא

ב א ו ר

בערבה במדבר, זכ"ו חוסו על נפשותיכם ותברחו. (ז) כי יען, זהו מאמר הנביא על מואב בכלל. גם אח, כמו הגוים האחרים שאין להם אולרות כמין, וגם לא היו בהשקט זמן רב כמין כמו שאמר שאנן מואב (רד"ק). (ח) ויבא שוודר, אל כל עיר ועיר יבא שוודר אחר, כי יהי' להאיוב (וזה היה נביא הנזר לפי ספור היוסיפון בספרו הקדמוניות) שרי חיל ואנשי מלחמה הרבה והמה נפלו על כל עיר ועיר. (ט) ועריה לשמה, הכוונה כי נלא תלא למען לא יראה איך תהיינס ערוי לשמה, ובאשר תרגמתי. (יא) וריחו לא נמר, שראו נמר על משקל מרד, והוא

(יג) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
 יְהוָה וְשַׁלַּחְתִּי לָוּ צַעִים וְצַעְהוּ
 וְכִלְיוּ יָרִיקוּ וְנִבְלִיָּהֶם יִנְפְּצוּ:
 (יג) וּבֶשׂ מוֹאֵב מִכְמוֹשׁ כַּאֲשֶׁר־
 בָּשׂוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִבֵּית אֵל
 מִבְּטַחָם: (יד) אִיךָ תֹאמְרוּ גְבוּרִים
 אֲנַחְנוּ וְאַנְשֵׁי־חֵיל לְמַלְחָמָה:
 (טו) שָׂדֵד מוֹאֵב וְעַרְיָה עָלָה
 וּמִבְּחַר בַּחֲזִירָיו יִרְדּוּ לְטַבַּח נְאֻם־
 הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:
 (טז) קָרוֹב אִיד־מוֹאֵב לְבֹא אֲרַעְתּוּ
 מִהָרָה מְאֹד: (יז) גָּדוּ לוֹ כָּל־
 סְבִיבָיו וְכֹל יִדְעֵי שְׁמוֹ אֲמְרוּ אֵיכָה
 נִשְׁבַּר מִטְּהַעֲזוּ מִקַּל תִּפְאָרְהָ:
 (יח) רְדֵי מִכְבוֹד יִשְׁבִּי בְּצִמָּא יִשְׁבַּת
 בְּתִיבּוֹן כִּי־שׂוֹדֵד מוֹאֵב עָלָה

יעטצט קאממט דיא צייט,
 שפריכט דער עוונגע, אונד איך
 שיקקע אויפֿריהרער איהם,
 דיא עם דורכֿריהרען, זיינע
 געפֿעסע לעערען, אונד דיא
 פֿלאַשען צערשלאַגען. (יג) זאָ
 מוס מואב אָן כמוש צו שאַנֿי
 דען ווערדען, וויא ישראל צו
 שאַנדען ווא רדע אָן בית אל,
 איהרער צופֿערזיכט. (יד) וויא
 קאָננעט איהר נאָך זאָגען: וויר
 זינד העלדען, טאָפֿפֿער אים
 קריעגע? (טו) פֿערהעערט
 ליעגט מואב, זיינע שטעדטע
 שטייגען אין רויך אויף, זיינער
 שטרייטער קערן פֿעהרט צום
 גראַבע העראַב. זאָ שפּריכט
 דער קעניג, דעססען נאָמע
 הערר דער העערשאַרען
 איזט. (טז) נאָהע, זעהר נאָי
 הע איזט מאב זיינעם אונֿי
 טערגאַנגע, שנעלל אילט זיין
 אונגליק הערבייא. (יז) בעֿ
 צייגעט אייער מיטלייד איהם,
 איהר אַנגרענצענדען אַללע,
 אַללע, דיא איהר זיינען נאָי
 מען קעננט! רופֿעט (טהייל)

ושבי קיי כד

נעהענד): אַך, וויא ליעגט צערבראַכען נון דעם זיעגעס צעפטער, דער שטאַב דעם
 רוהמעס! (יח) שטייגע העראַב פֿאַם עהרענויטצע, אונד זעטצע אויף דיררען כאָדע
 דיר, דיא דוא דיבון בעוויאָהנעסט! דען דער פֿערוויסטער מואב'ס דרינגט אויך צו דיר
 הינויף

ר ש י

נחלק: (יב) לוּעִי, מריקי' וכן מהר לוּעה לכפּתח (ישעיה נ"א) הוא הלך המעיים בשלול:
 ונבליה'. מבוּחיה' של מואבי': ינפלו. ישברו כמו איכה נחשבו לנבלי חרש (איכה ד')
 כל נבל ימלא יין (לעיל י"ג): (יג) מכמוש. אשר בטח בו: מבית אל. עגל הזהב: (יז) נדו

ב א ו ר

והוא מבנין נפעל וענינו לפי מקומו נחלק (רד"ק) וכן פירש"י. (יב) צועים, פירש"י מריקים
 והרד"ק כחב לוּעים מן הקל ולעוהו מן הדגוש, וענינו מגלים ומסיעים אותו ממקומו שהיה
 בו שיקט עד הנה וכן לוּעה ברוב כמו ע"כ, ולפיהם תרגמתי. (יג) מביח אל מנחם, שהיו
 צוטיים בעגל שהיה בבית אל, מצטחם בסגול' הטי"ח, ומה שמדך להם לישראל להודיעם
 כי מה שהרעו לישראל לא נדקחם אלא בעין ישראל שנטחו בבית אל (רד"ק). (טו) שדד
 מואב, ידוע כי הנביא לא ישמר המין והמספר. עלה, תרגמתי כהמחונס שקדמני, עלו
 נעטן כי נשרפו ונגד זה אומר בחוריו ישרו, וכאשר תרגמתי. (יח) ושבי בצמא, בארץ זמאה

בְּךָ שָׁחַת מִבְּצֻרֶיךָ: (יט) אֶל-דָּרֶךְ
 עַמִּדֵי וצִפִּי יוֹשְׁבַת עֲרוּעֵר שְׂאֲרֵי-
 נָס וְנִמְלָטָה אִמְרֵי מַה-נְּהִי־תָה:
 (כ) הַבֵּישׁ מוֹאֵב כִּי-חָתָה הַלִּילִי
 וְזַעֲקֵי הַגִּידוּ בְּאַרְנוֹן כִּי שָׁדַד
 מוֹאֵב: (כא) וּמִשְׁפַּט בָּא אֶל-
 אֶרֶץ הַמִּישֹׁר אֶל-חִלּוֹן וְאֶל-יְהֻצָּה
 וְעַל-מוֹפְעֵת: (כב) וְעַל-דִּיבּוֹן
 וְעַל-נָבוּ וְעַל-בֵּית דְּבַלְתָּיִם:
 (כג) וְעַל קְרִיתִים וְעַל-בֵּית גָּמוּל
 וְעַל-בֵּית מְעוֹן: (כד) וְעַל-קְרִיּוֹת
 וְעַל-בְּצֻרָה וְעַל כְּרֵעֵי אֶרֶץ
 מוֹאֵב הַרְחֵקוֹת וְהַקְרִבּוֹת:
 (כה) נִגְדַעְהָ קֶרֶן מוֹאֵב וְזָרְעוּ
 נִשְׁבְּרָה נְאֻם יְהוָה: (כו) הַשְׁכִּירְהוּ
 כִּי עַל-יְהוָה הַגִּדִיל וְסַפֵּק מוֹאֵב

ה נויף, ערשטירמט דיינע
 פֶּעס־טע. (יט) שטעללע אָן דוא
 שטראַססע דרך, אונד האַרְבֵּעַ
 דאַרט, דוא בעוואָהנערין
 ערווער'ס פֶּראַגע יעדען פֶּלִיעַ.
 הענדען אונד יעדע ענטראַנגע-
 נע: זאָגע אָן, וואָס געשעהען
 איזט. (כ) מואב איזט שאַם
 ערפֿיללט, ווייל עס צערטרימ-
 מערט וואַרד. אָ היילעט,
 שרייעט אינד פֶּערקִנדעט אַם
 אַרנון, דאַם מואב פֶּערהעע-
 רעט איזט! (כא) דאַו שטראַפֿ-
 געריכט קאַם איבער דאַו פֿלאַ-
 כֵּע לאַנד, איבער חולון, אַי-
 בער יֻצָּה אונד אויך איבער
 מופֿעח; (כב) איבער דיבון, אַי-
 בער נבו אינד איבער בית
 דבלתים; (כג) איבער קריתים,
 איבער בית גמול אונד איבער
 בית מעון; (כד) איבער קריות
 איבער בצרה אונד איבער אַל-
 לע שטעדטע מואב'ס, איבער
 דיא ענטפֿערנטען זאָוואַהל
 אַלס איבער דיא נאָהען.
 (כה) אַכנעהויען איזט דאַו
 האַרן מואב'ס, אינד זיין אַרם
 איזט געלאָהמט, שפּריכט דער

הלילו קריי. וועקי קריי. מיפעח קריי. בקיאו

עווגע. (כו) בערוישעט עס, דיעועס ווידער גאַטט זיך עמפֿאַרענע מואב, דאַם עס זיך וועל-

ר ש י

לו. לשון קינה כאו אל תנוד לי: (יט) שֶׁאֵלֵי נָס וְנִמְלָטָה. שֶׁאֵלֵי מִן הַנָּסִי' וְהַנִּמְלָטִי' מִמּוֹאֵב
 מַה נְהִי־תָה אִם נִמְלָט כְּלוּם מֵהַזִּית: (כא) וּמִשְׁפַּט נָא. פּוֹרַעוֹת נָא: (כו) הַשְׁכִּירְהוּ.

ב א ו ר

וינשה. דיבון, עיר מנצר אשר היתה מקדם בחלק גד. (יט) אמרי, מלה זאת הסנותי על
 ונמלטה, והכוונה ואמור אל הנמלטה אחי מה נהיתה. ערוער, היתה מקדם בחלק יהודה
 וישנה בננול מיאכ ושמה באו ראשונה הנורמות מפני מיל הכסדים. (כ) הוביש,
 זהו חסובית הוסים ונמלעות, כי חזה מואב וילצקו בקול רם לשמוע הדבר בארנון אשר ריתה
 לנפון מואב כדי שימלטו נפשם כל היושבים שמה. (כא) ומשפט, כ"ז דברי המשיבים. חלון,
 היה עיר הכנענים נהרי יהודה, יחצה ומשעת, ערים נגביל ראובן (יהושע כ"ג י"ח). (כב) בית
 דבלתים, חולי הוא דבלתים האמר במדבר ל"ג מ"ו, ועיין בהמכאר שם. (כג) בית מעון,
 הוא בית בגל מעון (יהושע י"ג י"ז) בננול ראובן. (כד) בצרה, חולי הוא נצר בננול ראובן.
 (כו) השכירהו, על דרך המשל אשר לחיובים השכירוהו כוס הזימה. וספק מואב, לפי שהמשילו

בְּקִיאוֹ וְהִירָה לְשֹׁחַק גַּם־הוּא:
 (כו) וְאִם לֹא הָיָה לָהּ
 יִשְׂרָאֵל אִם־בְּגַנְבִים נִמְצְאָה כִּי־
 מִדֵּי דְבָרֶיהָ בּוֹ תִתְנוּדָד: (כח) עֲזָבוּ
 עָרִים וְשָׁכְנוּ בְּסַלַע יִשְׁבִי מוֹאָב
 וְהָיוּ כִּיּוֹנָה תִקְנֶן בְּעִבְרֵי פִי־פַחַת:
 (כט) שָׁמְעֶנּוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּאֵה מְאֹד
 גָּבְהוּ וְגֵאוֹנָם וְגֵאוֹתוֹ וְרָם לָבוֹ:
 (ל) אֲנִי יִדְעֵתִי נְאֻם־יְהוָה עֲבַרְתוּ
 וְלֹא־כֵן בְּדִיוֹ לֹא־כֵן עָשׂוּ: (לא) עַל־
 כֵּן עַל־מוֹאָב אֵילִיר וְדְמוֹאָב

נמצא קיי כלח

וועלצע אין זיינעם אויסגע-
 שפיענען, אונד אויך נאך צום
 געלעכטער ווערדע. (כו) וואר
 דיר ניכט ישראל אויך אין גע-
 לעכטער נור? איזט ער עט.
 ווא אונטער ריעבען ערטאפפט
 ווארדען, דאס דוא העהניש
 דאז הויפט שיטטעלסט, ווען
 דוא זיין ערוועהנסט? (כח) פֿער-
 לאספעט דיא שטערטע, אונד
 בעציעהעט פֿעלזען, איינוואר-
 גער מואב'ס! זייד וויא דיא
 טויבע, דיא אן דעס אפֿפע-
 נען גראבעס ווענדען איהר
 נעסט זיך בויעט. (כט) בע-
 קאנטט איזט אונד מואב'ס
 שטאלץ, דיעזער זעהר גרץ-
 סע שטאלץ, (בעקמנט) זיין
 האלמוטה, זיינע האלפֿארטה

זיין טראטץ אונד זיין אייגענדינקעל. (ל) יא איך קעננע, שפריכט דער עוויגע,
 זיינען איבערמוטה; אונפוג נור איזט זיינע גראסשפרעכערייא, אונפוג, דען
 זיא פֿעראיבען. (לא) דארום יאמערע איך איבער מואב, גאנץ מואב
 בע-

ר ש י

השקיהו חרעילה עד שיחכרו; גם הוא. כמו שהיה ישראל שחוק לו: (כו) חתנווד. היית
 מניד בראשך ומחלוצך על חרבנו. לא כי מדי דברך בו שהיית מתרוני על חרבנו אתה חתנווד
 ללאת בגולה וכת"י ועל דאשגיתון עליהן פתגמין כן תיטלטלון: (כח) בעברי פי פחת. מקום
 שהמים כורין תחת גידודי שפת הנחל הגבוהים וכשנחל מתמע' נמלאת הגומא ריקני' והיונה
 מקניית באחת מעברי הגומא וכשנחל רבה שוטף את פקן והיא נולדת משם כך שמעתי ויונחן
 לא תירגס פך והווי כיונה דשקא פיס שוכהא ונחמא ושרי' בארעי' גובא: (ל) עברתו ולא
 כן. שנחתו לישראל לא באמת ולא במשפט: בדיו. גבוריו: לא כן עשו. לא כגמול השיבו לזרע
 אברהם

ב א ו ר

לשכור אמר וספק בקיאו, ר"ל כמו שהשכור מתגולל ומתהפך מזד אל זד בהקיאוי היין ששתה
 (רד"ק). כי עלה הגדיל, נראה כי זה נאמר לרוב על מואב מאום שנות מואב החלו לראשון לקרוא
 לעם ישראל לזכתי אלהיהן ולהלמידם לבעל פעור כנאמר במדבר כ"ה. גם הוא, כמו שהוא
 שחק ולעג על ישראל, כן ישחקו וילעיגו עליו גם הוא (רד"ק). (כו) חתנווד, היית מניד
 בראשך ומחלוצך (רש"י). (כח) בעברו פי פחה, כמו היונה שחיס קנה כלדי הפחמים כדי
 שלא יקחו בני אדם אותה ואת אפרתיה, כי מפני הפחת לא יוכלו לעבור אליה, ופחת היא
 חפירה ושמה עמוקה (רד"ק), ונאמר פה בדוך קתול על מואב, שאם ינרמו וישכנו בסלע לא
 יועיל להם ולא יקום מאשם, כי יהווי כיונה המקנת בעברי פי פחת, ונקל תוכל לנפול או
 ישטפה מימי נחל כפירש"י. (כט) שמענו, מאמר הנביא בלשון האומות שיאמרו על מואב כן.
 (ל) בדיו, קשרתי מלת בדיו עם לא כן בהכשדי ורד"ק, וטעם בדים דברי שקר וכזב, ר"ל
 דבריו

בעקלאגע איד, אבער פֿאַר. ציגליך זייפֿצט אום דיא מעננער אויס קיר חרש דאן הערץ אין מיר. (לג) מעהר דען יעזר מוס איד דיק בעוויי. נען, אַ וויינישטאָק שבמה'ם! דינע ראנקען ברייטעטען זיך איבער דאן מעער אויס, רייכ. טען ביזצ'ם זעע יעזר'ס הי. נון פֿיעל דער פֿערוויסטער הער איבער דינע זאָממער. פֿריטעט אונד איבער דינע הערכסטפֿריטעט. (לג) ענט. שוואונדען איזט דיא לוסט אונד דיא פֿריידע פֿאָן דער פֿלור אונד פֿאָן דעם גאַנצען לאַנדע מואב'ס; איד פֿערבאַנע נע דען וויין אויס דען קעל. טערן, דער קעלטערטרעטער רופֿט ניכט מעהר דאן פֿרעה. ליכע הידר; (מנטשטט) דיע. זעם (פֿרעהוילען) הידר'ס איזט איין אַנערעם הידר יעטצט.

כֹּלֵה אֲזַעק אֶל-אַנְשֵׁי קִיר-חֲרָשׁ יִהְיֶה: (לג) מִבְּכֵי יַעֲזֹר אֲבָכוּד-לָךְ הִגִּפּוֹן שִׁבְמָה נְטִישְׁתִּיךָ עֲבָרוּ יָם עַד יָם יַעֲזֹר נָגְעוּ עַד-קִיּוּצְךָ וְעַל-בְּצִירְךָ שִׁדְד נָפַל: (לג) וְנֶאֱסָפָה שְׂמָחָה וְגִיר מִכַּרְמֶל וּמֵאֲרָץ מוֹאָב וַיִּין מִיִּקְבִּים הַשְּׁבֵתִי לֹא-יִדְרֹךְ הַיְדֹד הַיְדֹד לֹא הַיְדֹד: (לד) מוֹעֶקֶת הַשְּׁבוֹן עַד-אַלְעֵלָה עַד-יֵהֵץ נִתְּנוּ קוֹלָם מִצַּעַר עַד-חֲרָנִים עֲגַלְת שְׁלִישִׁיהָ כִּי גַם-מֵי נְמָרִים לְמַעֲמֹת יִהְיוּ: (לה) וְהַשְּׁבֵתִי לְמוֹאָב גָּאֵם יִהְיֶה מַעֲלָה בָמָה וּמִקְטִיר לֹא רָהִיו: (לו) עַד-כֵּן רָבִי

למואב

(לד) פֿאָן דעם יאָממערנדען חשבון ביו אלעלה, כיו יֵהֵץ, פֿאָן צער ביו חרנב ביו עגלת שלישיה דרינגט איהר געשרייא, דען אויך דיא קוועללען נמרים'ס ווערדען פֿער. שיטטעט. (לה) איד פֿערבאַנע אויס מואב, שפֿריכט דער עוויגע, יעדען אָפֿפֿערער אויף דען העהען, יעדען, דער, איינעם גאַטטע רייכערט. (לו) גלייך דען טרויערפֿלאָטען טרויערט

ר ש י

אנרסם שנלסם עם המלכי והליל את לוט אביהם: (לא) קיר חרש. עיר מארץ מואב: יסנה. גוזם כיוניס הוגים: (לב) מכני יעזר אבנה לך. כשנאמר נבוא' זו כבר חרנה יעזר והיא סמוכה למואב: אבנה לך אבנה בשנילך דוגמת אוחו בני כי גם את תחרני כמוהו: הגסן שמה. ארץ כרמים היטה: נטישותיך. לפי שדימה אותה לגסן דימה את גבוריה לנטישות הגסן: עברו ים. הלנו בגולה: קילך. ל' קין תאני' וקלך שהיא ל' קן אין בו יו"ד והלד"ק דגושה: (לג) ונאספה. וכלתה של א תראה: לא ידרוך. ענני' בקול ענות הידר בשמה כאשר היו עושי': הידר לא הידר, שהידר ילעקו לא יחא הידר הראשון כי אס הידר של מנוסת חרב: (לד) עגלת

ב א ו ר

דבריו דברי רכב המה ותחפאר עם דברי רע ותוענה אשר עשו. (לא) קיר חרש, היא הבירה נארץ מואב. יהגה, ר"ל לני יהנה כנאמר למטה לני יהמה, וטעם הגה לפזוף והומיה. (לב) קיץ, הוא פירות הקיץ, וכן בליך פירות הנליו. (לג) לא ידרך, ענבים בקיל ענות הידר בשמה כאשר היו עושים (רש"י). הידר לא הידר, שהידר ילעקו לא יחא הידר הראשון כי אס הידר של מנוסת חרב (רש"י), ר"ל עמה נשמע הידר בין הרודפים ואיניס כנאמר למעלה ישאג על נוהו הידר (כ"ס ל'), או על קליך הידר נכל וגו' הידר השנתי (ישעי' י"ו ט'). (לד) מועקת חשבון, הוא כאלו כתיב מחשבון הוועקת עד וגו'. עגלת שלישיה, הוא שס עיר אחת לפי דעת קלת המסרטים, וכן משמע מהמטך המקרא. מי נמרים, הוא מקום א'

לְמוֹאֵב כַּחֲלָלִים יִהְיֶה וּלְבִי אֶל-
אֲנָשֵׁי קִיר-חֵרֶשׁ כַּחֲלָלִים יִהְיֶה
עַל-כֵּן יִחַרְתַּ עֲשֵׂה אֲבָדוֹ: (לו) כִּי
כָל-רֹאשׁ קָרְחָה וְכָל-זָקֵן גִּרְעָה
עַל כָּל-יָדַיִם גִּדְדַת וְעַל-מִתְנַיִם
שָׁק: (לז) עַל כָּל-גִּגְוֹת מוֹאֵב
וּבְרַחֲבֵיהֶּ כָּלָה מִסֶּפֶד כִּי--
שָׁבַרְתִּי אֶת-מוֹאֵב בְּכָלִי אֵיךְ-
חָפַצְתִּי בּוֹ נֹאם-יְהוָה: (לט) אֵיךְ חָתָה
הִילִילוּ אֵיךְ הִפְנָה-עֶרְףְּ מוֹאֵב
בּוֹשׁ וְהָיָה מוֹאֵב לְשִׂחָק וּלְמַחֲתָה
לְכָל-סְבִיבָיו: (מ) כִּי-כֹה אָמַר
יְהוָה הִנֵּה כַנְּשֹׁר יִדְאָה וּפָרֶשׁ
כַּנְּפִיו אֶל-מוֹאֵב: (מא) גִּלְכָּדָה
הַקְרִיּוֹת וְהַמְצָדוֹת נִתְפָּשָׂה וְהָיָה
לֵב גְּבוּרֵי מוֹאֵב בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב

מיין הערץ איבער מואב אונד
איבער דיא מ: ננער קיר הרשו,
דארום דאס אויך דער געווינ,
דען זיא מיהאם עררונגען,
דאהין שווינדעט. (לו) קאהל
איזט יעדעס הויפט, אבגע-
שניטטען איזט יעדער בארט,
אויף אללען הענדען (ניעהט
זיס) ריטצען, אונד אללע
לענדען דעקקען טרויערקליי-
דער. (לז) אויף אללען דע-
כערן מואב'ס אין זיינען
ערטאססען אומזער ערטאנט
קלאגע אויף קלאגע; צער-
שלאגען האבע איך מואב,
שפריכט דער עוויגע, וויא איין
געפעס, וואראן מאן קיינען גע-
פאללען האט. (לט) וויא זעהר
היילעט מואב! וויא צער-
טרימערט איזט עס! וויא
ווענדעט עס דאן געווייט הינ-
וועג פאר שאם, אונד ווירד
צום שפאטטע, צום שרעק-
בילדע אללען זיינען נאכבארן.
(מ) דען זא שפריכט דער עווי-
גע: וויא איין אדלער שווינגט
ער זיך אויף, אונד ברייטעט

זיינע פליגעל איבער מואב אויס. (מא) דיא שטערטע ווערדען איינגענאמען, דיא
פעסטען ערשטירמט, אונד דער מוטה דער העלדען מואב'ס גלייכט אן יענעם טא-
גע

ר ש י

שלישיה. מדינה גברתנית: (לו) על כן יחרת עשה. על אשר גאות עשה לך אנדו: (לז) גדדות.
שניות: (לט) איך חמה הילילו. הילילו עליה ואמרו איך חמה: (מ) כנשר ידאה. האויב אל
מואב. ידאה יעוף: (מא) הקריות. שם העיר:

ב א ו ר

סמוך לזוער, וכן היה דרך האויב לסחוס המעין לקרב מפלח הנלחם עמו, כנאמר במלכים
ב' ג' כ"ה וכל מעין מים יסתמו. (לו) יחרת עשה, התי"ו במקום ה"א, אמר על כן לבי
יהמה כי יחר הנוכחים והבמון תקנן אנדו, ועשה חסר מלת אשר כאלו אמר אשר עשה (רד"ק).
(לז) זקן גרועה, כי הזקן מפארת הפנים ונעת האבל יגלה האדם אותה להסיר מפארת
סניו וכן אמר מגולחי זקן וקרועי בגדים ולא אמר מגולחם אלא גרועה לגנאי (רד"ק), ולפיו
תרגמתי. (לט) הילילו, הסנתי למקרא הקודם לזה, וזה דברי הסניא בעם ה' אשר לו
אותם לקונן בדרך זה. איך הפנה עורף, מפני הנופה. (מא) נלכדה הקריות, הקריות לשון
רבות

אֲשֶׁה מִצְרָה: (מג) וְנִשְׁמַד מוֹאֵב
 מֵעַם כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיר: (מג) פָּחַד
 וּפַחַת וּפַח עֲלֶיךָ יוֹשֵׁב מוֹאֵב
 נֶאֱמַר יְהוָה: (מד) הַנִּים מִפְּנֵי הַפָּחַד
 יִפְּלֵא הַפַּחַת וְהַעֲלָה מִן־הַפַּחַת
 יִקְכַּד בַּפֶּה כִּי־אָבִיא אֵלֶיךָ אֶל־
 מוֹאֵב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נֶאֱמַר יְהוָה:
 (מה) בְּצֵל חֲשֹׁבוֹן עֲמְדוֹ מִכַּח נָסִים
 כִּי־אֲשִׁיצָא מִחֲשֹׁבוֹן וְלִהְבֵּה מִבֵּין
 סִיחֹן וְהֵאָכַר פָּאֵת מוֹאֵב וְקִדְקֹד
 בְּנֵי שְׂאוֹן: (מו) אֹי־לָךְ מוֹאֵב אֲבָד
 עִם־כְּמוֹשׁ כִּי־לָקַחוּ בְּנֵיךָ בְּשָׁבִי
 וּבְנִתֶיךָ בְּשָׁבִי: (מו) וְשִׁבְתִּי
 שְׁבוֹת־מוֹאֵב בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים
 נֶאֱמַר יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט מוֹאֵב:

גע דעם מיטהע איינעם קריי.
 סענדען וויבעס. (מג) זאָ ווירד
 מואב נעט לגט אויסדער פעל.
 קער רייע, ווייל עס זיך ווי
 דער דען עוויגען ערהאָב.
 (מג) שרעקקען, גרובע אונד
 שלינגע ערווארטעט דיין, בע
 וואָהנער מואב'ס, שפריכט
 דער עוויגע. (מד) ווער פֿאַר
 שרעקקען פֿליעהעט, פֿעללט
 אין דיא גרובע; ווער דער
 גרובע ענטקליממט, ווירד אין
 דער שלנגע געפֿאַנגען, דען
 אַיך כּר־נגע דאַז פֿערגעלטונגס.
 יאַהר איבער מואב, שפריכט
 דער עוויגע. (מה) אין חשבון'ס
 שאַטטען כליעבען ענטקרעפֿ.
 טעט דיא פֿליכטיגען שטעהען,
 דען איין פֿייער כּראַך אויס
 חשבון, איינע פֿלאַמע אויס
 סיח'ס מיטטע, אונד פֿער.
 צעהרט דאַז הויפט מואב'ס,
 דען שיטעל ווילדער קריעגער.
 (מו) וועה דיר, מואב! דאַז
 פֿאַלק כמוש נעהט אונטער,

דיינע וואָהנע ווערדען אין דיא געפֿאַנגענשאַפֿט, דיינע טעכטער אין דיא שקלאַפֿערייא גע.
 פֿיהרט. (מו) דאָך, שפריכט דער עוויגע, איינסט בעפֿרייע אַיך מואב פֿאַן זיינער גע.
 פֿאַנגענשאַפֿט וויעדער. זאָ ווייט פֿאַם שטראַפֿגער כּמע מואב'ס.

אויף

ר ש י

(מג) פּחַד וּפַחַת. אלו ב' דברים קשים זה אלל זה שהפחד גורם לו לנוס והפחח מוכן
 ליפול בו. פחח פושא בלע"ז: (מה) כלל חשבון. שהיא גבוהה ויש לה כלל: עמדו. הנסי'
 לנוח כלל מאשר לא היה בהן עוד כח לנוס: מבין סיחון. מעיר סיחון כמו בן ראובן (ניהושע
 ט"ו): וקדקד. אטריפירנד"א בלע"ז. ומנחם חננו ל' מקור. וי"ת ויקירי לשון יקר: בני
 שאון. אותם שהיו מנביהים קול חפארת:

ב א ו ר

רבות, ואמר נלכדה לשון יסודה כי כל הקריות ילכדו מהרה בעיר אחת (רד"ק). (מה) עמדו
 מכה, עמדו הנסים לנוח כלל מאשר לא היה בהן עוד כח לנוס (רש"י), וכן תרגמתי. וקדקד,
 אטריפירנד"א בלע"ז ומנחם חננו לשון מקור וי"ת ויקירי לשון יקר (רש"י), ומדברים האלה משמע
 כי הוא קרא פה וקדקד בני שח כמו בספר במדבר (כ"ד י"ז) כי שם פל' ג"כ לשון קורה כמו
 אני קרתי, וגם מתרגמו אטריפיר"נד, והוא לדעתי עסטרופיער כל"א (זעהשען, פֿערטטיא.
 זען) ברור הוא, כי לא קרא בספרו קדקד ויש לעיין עליו. בני שאון, בתרגום הכשדי בני
 איתרגושא, וכ"כ הסכס געזעניזם בספר המלין שלו, ועיין מ"ש למעלה מ"ו י"ז.